

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Passio Sanctorvm Martyrvm, Getulij, Amantij, Cerealis, Primitiui, Symphorosae, ac septem filiorum

Cardulo, Fulvio

Romae, 1588

Notae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9427

etiam ante S. Gregorium à religiosis Pontificibus seruatum videtur: vt ex Zosimi, & Gelasii Pontificum rescriptis apparet. Quod autem fuerit Defensoris officium, breuiter describitur à Pelagio in rescripto ad Antoninam Patriciam, quæ postulabat monachum fieri defensorem, vbi ostendit officium monachi, & defensoris conuenire non posse. Illis enim (inquit) quies proposita est, oratio, labor manuum, atq; ijs causarum cognitio, conuentiones, actus, publica litigia, & quæcunq; vel ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit. Ex decreto Urbani patet procuratoris nomine intelligi quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, vt prepositum, œconomum, vicedominum: defensoris nomine aduocatum, siue castaldum, & iudicem. Hos aduocatos, siue aduocatores dictos putas Panuinius, quorum quosdam defensores simpliciter & sine adiectione, quosdã defensores regionarios appellatos, quòd scilicet in singulas essent regiones distributi: quorum primum vel principem, primicerium defensorum nominatum, magnæ in Ecclesia Rom. existimationis. Panuinius.

N O T A E.

CVM fabricasset Hadrianus palatium.] Pa-
latium nominat Trebellius Pollio, villam
I Aelius

Aelius Spartianus. rei, qua de agitur, uox utraque conuenit. quod ut planius intelligatur, utriusque vocabuli vim & naturam paulo altius repetendam censemus. *Vrbs Roma* suo ambitu montes (ut ait *Plin. lib. III. cap. IV.*) septem complexa est. Quare *Varro lib. v. de lingua Latina* diem septimontium nominatum tradit ab heis septem montibus, in quibus sita *vrbs* est. *Propert. lib. III. eleg. IX.*

Septem *vrbs* alta iugis, toto quæ præsidet orbi.

Martial. lib. I. epig. CXLIV. de suis hortis

Hinc septem dominos videre montes,

Et totam licet æstimare Romam.

Statius III. Silu. De XVII. consulatu Domitiani;

Et septemgemino iactantior æthera pulset

Roma iugo; plusque ante alias Euandrius arces

Collis ouet. subiere noui Palatia fasces.

Hos colles, arces vocat *Virg. ad finem II. Georg.*
Septemque vna sibi muro circundedit arces.

De ijs antea etiam diximus. *Palatinus mons*, siue *Palatium*, vrbe in eo primum condita, *Romuli* sedes fuit, vnde & *Romulus* à *Trebellio Pollione* dictus est. *Varro lib. IV. de ling. lat.* *Quarta regionis*, inquit, *Palatium*, quod *palantes* (aliàs *Palantei*) cum *Euandro* venerunt; aut quod *Palatini*, qui & *Aborigines* ex agro *Reatino*, qui appellatur *Palatium*, ibi confederunt. Sed hoc alij à *Palatia* vxore *Latini* putarunt. Eundem hunc locum à pecore dictum putant quidam; itaque *Nænius Balantium* appellat.

pellat. hæc Varro. Sextus autem Pompeius, Palatium, inquit, mons Romæ appellatus est, quòd ibi pecus pascens balare consueuerit, vel quòd palare, id est, errare ibi pecudes solerent. Alij, quòd Hyperborei filia Palanto habitauerit, quæ ex Hercule Latinum peperit; alij, quòd Pallas Euandri filius ibi sepultus sit. Dionys. lib. I. à Palantio, siue, vt Liuius lib. I. Virg. lib. VIII. à Palanteo vrbe Arcadica Palantium siue Pallateum oppidum conditum ibi ab Euandro, vocatum perhibent, postea corrupte Palatium, deinde Palatinum montem appellatum. Solinus autem cap. II. Palatium vero nemo dubitauerit, quin Arcades habeat auctores, à quibus primum Palanteum oppidum conditum, quod aliquandiu Aborigines habitauerunt; sed propter incommodum vicinæ paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, postmodum reliquerunt. Palatium oppidum XXV. stadijs distitum à Reate prope viam Quintiam Aborigines habitasse Dionys. lib. I. commemorat. Sunt, qui velint à balatibus ouium, mutata littera, vel à Pale pastorali dea, vel (ut Silenus probat) à Palante Hyperborei filia, quam Hercules ibi compressisse visus est, nomen monti adoptatum. Polybius, vt Dionys. refert, eum à Palante Euandri nepote ibi mortuo & sepulto dictum fuisse testatur. Hodie Palatium maius vocatur. In hoc monte sedes Romani Imperij fuit, domusq. Augustalis, quæ Palatina dicebatur, id est, imperatoria. Suet. in Domit. cap. XV. Tacitum de celo Capitolium, templumque Flauie gentis, item domus Palatina, & cubiculum ipsius. & alibi

ſæpius. *Ab Augusto enim deinceps omnes fere Imperatores Romani in Palatio habitauerunt. Hinc factum est, ut cuiusuis principis aulam, aut insignis & splendidi hominis amplam ac superbam domum Palatium nominemus, quam vocem Cyrillus quoque græcus auctor à Palatino monte deriuat. Dion Nicæus in Augusto; Porro, inquit, regie Palatia appellantur, non quòd sint ita casu & fortuito nominate, sed quod Cæsar habitabat in Palatio, atque ibi suos milites habebat. Domus enim Romuli Palatium dicebatur à loco, in quo esset edificata. Quamobrem licet alibi habitet Imperator, tamen domus, ubi habitat, palatij nomen habet, & c. Aulam palatinam, quam Imperatores postea incoluerunt, primus in ædibus Hortensianis Cæsar Aug. instituit, idemque incendio consumptam restituit Suet. cap. l. vii. Habitauit, inquit, primo iuxta Romanum forum supra scalas annullarias, in domo, quæ Calui oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, et neque laxitate, neque cultu conspicuis: ut in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore ullo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius xl. eodem cubiculo hyeme & æstate mansit: quamuis parum salubrem valetudini suæ urbem hyeme experiretur, assidueque in vrbe hyemaret, & c. Hoc palatium Tiberius Cæsar, & Caligula auxerunt: Alexander Aug. diætas adiecit, ceteri præterea Impp. aliquid semper addiderunt; ita, ut breui augustissimū factum sit. Cuius quidem splendorem*

dorem ac maiestatem vsque ad Valētiniani III. Imp. tempora perdurasse ex Sidonio Appollinare colligitur. Deinceps enim exactis Imperatoribus à Gothorum regibus, cum in solitudinem redactum esset, & inciperet ruinam minari; & instaurator deesset, atque à Romanis Pontificibus eius ornamenta ad exædificationē sanctarum basilicarum, martyrumque memorias transferrentur, in eum, qui nunc cernitur, statum deuenit; vt suffosionibus & subterraneis specubus totum sit quodammodo pensile, & aut ruinis deforme, aut hortis ac vinetis occupatum, vt nihil penitus antiqui splendoris, præter ingentes parietinas retinere videatur. Legimus præterea palatium Neruæ Imp. fuisse ad radices Quirinalis prope forū transitorium; Fl. Constantini Aug. iuxta ædem Lateranensem; Sessoriani inter portam Labicanam, & S. Crucis basilicam; Licinij Cæsaris, siue Licinianum apud S. Bibianæ nunc templum, ad vrsū pileatum; Decij Imperatoris in Viminali iuxta Olympiadis ac Nouati thermas; vt de Antoni Pij, ac Diocletiani palatijs sileamus. Habitatio igitur Hadriani in agro Tiburti palatium recte nominatur, tum propter imperatoriam dignitatem, tum propter amplitudinem ac magnificentiam edificiij. Dicitur etiam nihilominus proprie villa, cum duobus ab Tibure mill. in mōtis dorso constituta Romam atque occidentem solem & Aquilonem prospectet. Est enim villa à Latinis appellata domus, siue habitatio suburbana, vel extra urbem in fundo aut prædio, seu rure posita: villa dicta, vt scribit

Varro lib. I. de re rustica cap. II. quòd à villico in eã conuehũtur fructus & euehuntur, cũ ueneũt Plin. lib. XVIII. cap. VI. de uillarũ positione, Modus, inquit, hic probatur, ut neque fundus villã quærat, neq. villa fundũ. Non ut fecerunt iuxta, diuersis eadẽ ætate exemplis L. Lucullus & Q. Scauola; cum villa Scauolæ fundus careret, villa Luculli agro. Villa auctore Columella lib. I. cap. VI. in tres diuiditur partes, urbanam, rusticam, & fructuariam: Urbana, quam Vitruuius lib. VI. cap. VIII. quòd urbis domũ ementiretur, pseudourbanam appellat, ea est villæ pars, quam sibi paterfamilias reseruat; prætorium uocatur à Martiale lib. X. epigr. LXXVII.

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartũ;

Ad quartum breue rus emit Otacilius.

à Statio I. Siluarũ de Tiburtino Manlij Vopisci.

-- alternas seruant prætoria ripas

A Palladio lib. I. cap. VIII. à Suet. in Aug. cap. LXXII. Ampla & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profusè ab ea extructa etiã diruit ad solum: sua uero quamuis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, rebusq̃ue uetustate ac raritate notabilibus; qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicuntur gigantum ossa, & arma herorum. Et in Calig. cap. XXXVII. In extructionibus prætoriorum atque uillarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. De hac etiam villa urbana Varro lib. I.

de re

de re rust. cap. XIII. Fructuosior est certe fundus propter ædificia, si potius ad antiquorum diligentiam, quam ad horum luxuriam dirigas ædificationem. Illi enim faciebant ad fructuum rationem, hi faciunt ad libidines indomitas. Itaque illorum villa rusticae erant maiores, quam urbanae, quæ nunc sunt pleraque contra. & paulo post, Item cetera ut essent in villa huiusmodi, quæ cultura quæreret, providebant; nunc contra, ut villam urbanam quam maximam ac politissimam habeant, dant operam: ac cum Metelli ac Luculli uillis pessimo publico ædificatis certant, &c. Villa rustica ea pars uillæ est, quam uillicus, uillaticaque familia obtinet habitandam. Ibi sunt bubilia, equilia, ouilia, caprilia, cors, omne denique rusticum instrumentum. Fructuaria pars continet cellam oleariam, torcularia, cellam uinariam, defrutoriam, fœnilia, paleariaque, & apothecas & horrea. Villa descriptionem habes apud Plin. lib. II. epist. ad Gallum, & lib. V. epist. ad Apollinarem, ubi fundum suum, quem in Tuscis Apennino montium saluberrimo proximum habebat, non solum ob Cæli temperiem, regionis situm, & uillæ amœnitatem, Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisq; suis præponit, sed etiam quia ibi altius, inquit, otium & pinguius, eoque securius, nulla necessitas togæ, nemo accersit è proximo, placida omnia, & quiescētia. Quod ipsum salubritati regionis, ut purius cælum, ut aer liquidior, accedit; ibi animo, ibi corpore maxime ualeo. Nam studijs animum, uenatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt. Usq; adhuc

certe neminem ex ijs, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Diu modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriã loco seruent. *Martialis quoque lib. v. epig. CIV. villam Baianam Faustini eleganter describit.*

Et id dedicare vellet ritu illo nefario.] *Dedicare & dicare definiunt, dicendo deferre, ac obsequio dare alicui numini, atque in perpetuum constituere; In Pontificio iure pro consecrare vjarpatur, vti etiam à Plin. lib. x. epist. ad Traianum De religioso templo transferendo. Ante aduentum, inquit, meũ, domine, Nicomedienses priori foro nouũ adiuere cœperunt, cuius in angulo est ædes vetustissima matris magnæ, aut reficiẽda aut trãserẽda, ob hoc præcipue, quòd est multo depressior opere eo, quod nunc maxime surgit. Ergo cum quærerem, num esset aliqua lex dicta templo, cognoui alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salua religione posse transferri; alioqui commodissimum est, si religio non impedit. Plinio Traianus respondet, Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem matris Deum transferre in eam, quæ est accommodatior. Nec te moueat, quòd lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ ciuitatis capax non sit dedicationis, quæ sit nostro iure.*

Ex Ciceronis tamen oratione pro domo sua, non nihil interesse inter consecrare ac dedicare, intelligi potest, & simul aliquid de nefario ritu cognosci. eius
verba

verba sunt, Hanc tu igitur dedicationem appellas,
 ad quam non collegium, non honoribus populi Ro-
 mani ornatum pontificem, non deniq. adolescentem
 quemquam, cum haberes in collegio familiarissimos,
 adhibere potuisti. Videte igitur, Pontifices, quid sta-
 tuatis in mea causa de omnium fortunis. Verbone
 Pontificis putatis, si is postem tenuerit, & aliquid
 dixerit, domum vniuscuiusque consecrari posse? an
 istæ dedicationes, & templorum, & delubrorum re-
 ligiones ad honorem Deorum immortalium sine vlla
 ciuium calamitate à maioribus nostris constitutæ
 sunt? et paulo post, Ergo si is Pontifex inimici sui po-
 stem adium tenuisset, & pauca verba fecisset, ædes
 illius essent dedicata. Nihil loquor de pontificio iu-
 re, nihil de ipsius verbis dedicationis, nihil de reli-
 gione, caerimonijs: dissimulo me nescire ea, quæ
 etiam si scirem, dissimularem, ne alijs molestus,
 vobis etiam curiosus viderer: etsi effluunt mul-
 ta ex vestra disciplina, quæ etiam ad nostras au-
 res sæpe permanant. Postem teneri in dedicatione
 oportere videor audisse templi: ibi enim postis est,
 vbi templi aditus est, & valvæ ambulationis. Po-
 stes nemo vnquam tenuit in dedicando. et, Simula-
 crum autem, aut aram si dedicasti, sine religione
 loco moueri potest. & post pauca; Tu, tu, inquam,
 capite velato, concione aduocata, foculo posi-
 to, bona tui Gabinij consecrasti. Et, An consecratio
 nullum habet ius, dedicatio est religiosa? quid ergo il-
 la tua tū obtestatio tibicinis? quid foculus? quid pre-
 ces? quid prisca verba voluerunt? ementiri, fallere,
 abuti

abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem quid uoluisti? Nam si est illud ratum, mitto Gabinium; tua domus certe, et quicquid habes aliud, est Cereri consecratum, & c. Dedicabant autem non solum templa, aras, simulacra, sed etiam alia, ut obeliscos, bibliothecam Plin. lib. I. epist. VIII. Theatrum à se factum Pompeius ludis publicis, teste in Cicer. Pisonianam Asconio, dedicauit: urbem sibi cognominem à se cōditam Constantinus Magnus: sic enim Hieronymus in chron. post Eusebium; Constantinopolis, inquit, dedicatur pœne omnium urbium nuditate (cunctarum siquidem urbium ornamenta eò importata fuisse scribit Niceph. li. VII. ca. XLVII. & XLIX) Quinto Idus Maij, anno salutis CCCXXXIV Imperij eius XXV. Postero anno edicto Constantini, Deorum templa euersa sunt. fiebat uero dedicatio tēpli aut per Consulem, aut per Imp. uerbis præeunte Pontifice: Digest. lib. I. tit. VII. L. IX sacra loca sunt, quæ publice sunt dedicata, siue in ciuitate sint, siue in agro. Sciendum est, locum publicum tunc sacrum fieri posse, cum Princeps eum dedicauit, uel dedican di dedit potestatem.

Idolorum ac Dæmonum, qui in Idolis habitabant, flagitare responsa.] Idolon græcè, latine formam, imaginem, simulacrum, spectrum, effigiem, representationem rei alicuius interpretantur. Cic. I. de finibus, & lib. X. epist. X. I. ad Cassium, & Plin. lib. VII. epist. ad Suram; Erat, inquit Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens; per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus.

strepitus vinculorum longius primò, deinde proximo reddebatur; mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus cõpedes, manibus cathenas gerebat, quatiebatque. Lucianus vñ bram Herculis apud inferos significare volēs, hac vsus est voce. Cæcæ nimò rum mortalium mentes, & diuinæ lucis expertes, ac densissimis errorum tenebris circumfusæ, perditorum hominum ac mortuorum, ne dicam bestiarum rerumque inanimarum, simulacra, in quibus Dæmones loquebantur, habuere pro Deis. Qua de re Tertullianus cap. x. lib. de spectaculis. In mortuorū, inquit, idolis Dæmonia consistunt. Et lib. de idololatria, Idolum aliquandiu retro non erat. Prius, quàm huius monstri artifices ebullissent, sola templa, et vacuæ ades erant, sicut in hodiernum quibusdam locis vetustatis vestigia permanent. Tamen idololatria agebatur, non in isto nomine, sed in isto opere. Nam & hodie extra templum, & sine idolo agi potest. At vbi artifices statuarum, & imaginum, & omnis generis simulacrorum Diabolus seculo intulit, rude illud negotium humana calamitatis & nomen, de Idolis consecutum est & profectum. Exinde iam caput facta est idololatriæ ars omnis, quæ idolum quomodoq; edit. Neque enim interest, an plastes effingat, an calator exsculpat, an phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypso, an coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. Quando enim & sine idolo idololatria fiat: vtique cum adest idolum, nihil interest, quale sit, qua de m-

seria, quæ de effigie; ne quis putet id solum idolum habendum, quod humana effigie sit consecratum. Ad hoc necessaria est vocabuli interpretatio. *ἴδω* Græce forma sonat, ab eo per deminutionē *ἴδω* deductum, æque apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum se dici exposcit. Inde idololatria, omnis circa omne idolum famulatus & seruitus. Inde & omnis idoli artifex, eiusdem & vnus est criminis, nisi parum idololatriam populus admisit, quia simulacrum vituli, & non hominis sibi consecrauit. Idolum tam fieri, quàm coli Deus prohibuit, & c. B. Cyprianus Martyr libro de Idololorum vanitate; Deos non esse, quos colit vulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud suos, postmodum etiam in morte cæperunt: Inde illis instituta templa; inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra quibus & immolabant hostias, et dies festos dando honores celebrabant. Inde posteris facta sunt sacra, quæ primis fuerant assumpta solatia. Deinceps Cyprianus ostendit neque exteris, neque Romanis quicquam potuisse prodesse illorum cultum; neque illis, sed sorti potius adscribendam Romani imperij potentiam; quippe quæ & vicissitudine quadam contigerit, & suam ipsius originem erubescat. Neque vero auspicijs, augurijsue quicquam tribuendum, ex vano illorum euentu constare: quin potius Demonum has esse præstigias, uel ipsis poetis, Socrate, Platone, Trismegisto, & Hostane testibus, qui & vnum Deum, & demonas agnouerint. Totus hic Cypriani liber

liber

liber diligenter est & accurate legendus: in quo idololatriæ origo, causæ, & incrementa explicantur. Multa quoque de dijs Rom. oraculis, delubris, diuinationibus, augurijs, et reliquis eiusmodi cognitu dignissima à sanctissimo viro enarrantur. Et demũ antiquorum superstitio, et christiana fidei puritas demonstrantur. Similia Clemēs Alexandrinus in protreptico. Iustinus Martyr II. Apo. ethnicos irridet, qui pictorum amicas, aut statuariorum cynædos & amasias adorarent. Praxiteles cum Veneris Gnidie signum faceret, Cratinae, quam amabat, imitatus est formam: vt miseri homines Praxitelis amicæ diuinos haberent honores. Pictores quoque in Venere pingenda Phrynes, famosissimi scorti, pulchritudinem exprimebant. Athenis Mercurio Alcibiadis, quem formosissimum historiae produnt, speciem & similitudinem affingebant. Multos præterea Deos belluarum coluerunt effigie: Aesculapiũ specie arguis, Mercurium canis, Panem hirci, Iouem cygni, Apin, Tauri. Herod. Plin. Diod. Iuuenalis Sat. xv. Tertull. Cypr. Lactant. August. & quod miserandum, lucos alij, Solẽ Persæ, Lunã Arabes, ignem Chaldaei, Syri pisces, Aegyptij cepas, porros, simias, crocodilos, serpentẽ, piscem, hircũ, canẽ: atq. adeo, quod omnem stuporẽ & amentia superat, eloacã, crepitum ventris, quodq. sub viri ventre natura constituit, adorabant. Athenienses Contumelie, Impudicitia, Famæ Appetitioni, Misericordia, Pudori; Lacedæmonij Morti & Timori: Romani Volutina, Cunina, Fabulina, siue Fabulino, Prosa vel

Porsa,

Porſæ, Poſuertæ, uel Poſtuertæ, Rubigini, Auerrũco, Timori, Pallori, Cardeæ, ſiue Carnæ, Cloacina, Tempeſtati, Febri, Bubonæ aras conſecrarunt. Apud Gades Paupertatis, & Senectæ, Apud Oetæos Herculis Culicini ſiue Conopij ſacella exſtabant. Scythæ Acinacem, Arabes Lapidem, Perſæ fluuiũ venerabuntur. Ita Dæmonas oculos mortalium perſtringere ait Cyrillus lib. III. in Iulianum, vt non modo ſerpens alloquutus ſit Euam, equus Achillẽ; ſed & Caucaſum flumen Pythagoræ ſalutem dixiſſe, arbores & animantes Apollonio loquutas, Dodonæam quercum, taurum Rhodium, & menſas apud Gymnoſophiſtas, quas Apollonius ille Tyaneus à ſe viſas teſtatur. Caput capræ diabolo immolatum ac dedicatum Longobardi in Campania ſubmiſſis ceruicibus adoraſſe, & eos, qui venerari recuſarẽt, crudeliter obtruncaſſe, à B. Greg. lib. III. dial. cap. XXVIII. & à Paulo Aquileienſi narrantur, M. R. VI. Non. Martias. In Icaro Dianæ ſpecies rude lignum erat, & Cytheronia, Iunonis Theſpiæ truncus exciſus: & Iunonis Samiæ primo quidem aſſer, poſtea, cum eſſet Archon Procleus, efficta eſt in ſtatue formam. Romæ diu Martis ſignum haſta fuit, auctore Varone, cum nondum exorti eſſent ſimulacrorum opifices, quorum induſtria atque ingenio & ars flouruit, & ſuperſtitio atq. error excreuit. Clem. Alex. in Protrept. & Clemens Rom. in V. Recog. Auguſt. lib. IV. de ciuit. cap. XXXI. apud quem Varro non dubitat hũc locum ita concludere, vt dicat; Qui primi ſimulacra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitati-

tatibus suis & metum dempsisse, & errorem addi-
diffe, prudenter existimans Deos posse in simulacro-
rum stoliditate contemni; & utique antè sine simula-
cris intelligi vult errorem fuisse. Dæmonum appel-
latio et definitio ab August. lib. VIII. de ciuit. cap.
XXII. & lib. IX. cap. XX. explicatur; Dæmones
 Græce à scientia nominantur. est enim in eis
 scientia sine caritate; illa inflat, hæc ædifi-
 cat. Non est autem credendum, quod Apuleius
 persuadere conatur, ita esse medios dæmones in-
 ter deos & homines, tanquam nuncios & in-
 terpretes, qui hinc ferant petitiones nostras, in-
 de referant deorum suppetias: sed esse spiritus
 nocendi cupidissimos, à iustitia penitus alienos,
 superbia tumidos, inuidia liuidos, fallacia
 callidos, qui in hoc quidè aere habitāt, quia de
 cæli superioris sublimitate deiecti, merito irre-
 gressibilis transgressionis in hoc sibi congruo ve-
 lut carcere prædamnati sūt. &c. *Lactantius item*
lib. II. cap. XV. XVI. XVII. Dæmonas Grāmatici di-
*ctos aiunt quasi *δαίμονας*, id est, peritos, ac rerum*
 scios. hos autem putant Deos esse. Sciunt illi
 quidem futura multa, sed non omnia; quippe
 quibus penitus consilium Dei scire non licet, &
 ideo solent responsa in ambiguos exitus tempe-
 rare. Magorum quoque ars omnis ac potentia
 horum aspirationibus constat; à quibus inuoca-
 ti, visus hominum præstigijs obcæcantibus fal-
 lunt, vt non videant ea, quæ sunt: & videre se pu-
 tent illa, quæ non sunt. Hi, vt dico, spiritus con-
 taminati

taminati

taminati ac perditī per omnem terram vagantur, & solatium perditionis suæ perdendis hominibus operantur. Itaque omnia insidijs fraudibus, erroribus complent. Adhærent enim singulis hominibus, & omnes ostiatim domos occupant, ac sibi Geniorū nomē assumunt. Sic enim latino sermone dæmones interpretantur. Hos in suis penetralibus consecrant, his quotidie merum profundunt, & scientes, dæmonas venerantur, quasi terrestres deos, & quasi depulsores malorum, quæ ipsi faciunt, & irrogāt. Qui, quoniam sunt spiritus tenues, & incomprehensibiles, insinuant se corporibus hominum, & occulte in visceribus operti, valetudinem vitiant, morbos citant, somnijs animos terrent, mentes furoribus quatiunt, vt homines his malis cogant ad eorum auxilia decurrere. Quarum omnium fallaciarum ratio expertibus veritatis obscura est: prodesse enim eos putant, cum nocere desinūt, qui nihil aliud possunt, quàm nocere. Dicat fortasse aliquis, colendos esse ergo, ne noceant, si quidem possunt nocere. Nocent illi quidem, sed ijs, à quibus timentur, quos manus Dei potens & excelsa non protegit, qui profani sunt à sacramento veritatis. Iustos autem, id est cultores Dei, metuunt cuius nomine adiurati de corporibus excedunt; quorum verbis tanquam flagris verberati, non modo dæmonas se esse confitentur, sed etiam nomina sua addunt, illa, quæ in templis adorantur; & quod plerunque coram
culto.

cultoribus suis faciunt, non utique in opprobrium religionis, sed honoris sui; quia nec Deo, per quem adiurantur, nec iustis, quorum voce torquentur, mentiri possunt. Itaque maximis sæpe ululatibus editis, verberari se, & ardere, & iam exire proclamant; tantum habet Dei cognitio ac iustitia potestatis. Cui ergo nocere possunt, nisi ijs, quos habent in sua potestate? Eorundem Dæmonum inuenta sunt astrologia, & aruspicina, & auguratio, & ipsa, quæ dicuntur oracula, & necromantia, & ars magica, & quicquid præterea malorum exercent homines vel palam, vel occulte; quæ omnia per se falsa sunt; sed iidem ipsi auctores præsentia sua faciunt, ut vera esse credantur. Ita hominum credulitatem mentita diuinitate deludunt, quod illis verum aperire non expedit. Hi sunt, qui imagines, & simulacra fingere docuerunt, qui, ut hominum mentes à cultu veri Dei auerterent, & fictos mortuorum regum vultus, & ornatos exquisita pulchritudine statui consecrari fecerunt, & illorum sibi nomina, quasi personas aliquas, induerunt. Sed eos magi, & iij, quos vere maleficos vulgus appellat, cum artes suas execrabiles exercerent, veris suis nominibus scient, illis cælestibus, quæ in litteris sanctis leguntur. Hi porro incesti, ac vagi spiritus, ut turbent omnia, & errores humanis pectoribus infundant, serunt, ac miscerunt falsa cum veris. Ipsi enim, cælestes multos finxerunt esse, & unum regem omnium Iouem, eo quod multi sunt spiritus angelorum in cælo, & vnus

K parens

parens, ac dominus omnium Deus: sed veritatem mentitis nominibus ex oculis abstulerunt. Nam Deus neque nomine, cum solus sit, eget; neque angeli, cum sint immortales, dici se Deos aut patiuntur, aut volunt; quorum vnum solumque officium est, seruire nutibus Dei, nec omnino quicquam nisi nutu eius facere. Itaque nullum honorem sibi tribui volunt, quorum honor in Deo est. Illi autem, qui descuerunt à Dei ministerio, quia sunt veritatis inimici, & præuicatores Dei, nomen sibi & cultum Deorum vendicare conantur, vt hominibus noceant; quos nituntur à cultura & notitia veræ maiestatis auertere, ne immortalitatem adipisci possint, quam ipsi sua nequitia perdiderunt. Offundunt itaque tenebras, & veritatem caligine obducunt, ne dominum, ne patrem suum norint: & vt illiciant, facile in templis se oculunt, & sacrificijs omnibus præsto adsunt, eduntque sæpe prodigia, quibus obstupescit homines, fidem commodent simulacris diuinitatis ac numinis. In oraculis autem vel maximè fallunt, quorum præstigias profani à veritate intelligere non possunt, ideoque ab illis attribui putant & imperia, & victorias, & opes, & euentus prosperos rerum: denique ipsorum nutu sæpe reipub. periculis imminenti-
bus liberatam; quæ pericula & responsis denuntiauerunt, & sacrificijs placati auerterunt. Sed omnia ista fallaciæ sunt. Nam cum dispositiones Dei præsentiant, quippe qui ministri eius
fuerunt

fuērunt, interponunt se in his rebus, vt quæcun- que à Deo vel facta sunt, vel fiunt, ipsi potissi- mum facere aut fecisse videantur; & quoties ali- cui populo, vel vrbi secundum Dei statutum bo- ni quid impēdet, illi se id facturos vel prodigijs, vel somnijs, vel oraculis pollicentur, si sibi tem- pla, si honores, si sacrificia tribuantur: quibus datis, cum illud acciderit, quod necesse est, sum- mam sibi pariunt venerationē. Hinc templa de- uouentur, & nouæ imagines consecrantur, ma- ctantur greges hostiarum. Sed cum hæc facta sunt, nihilominus tamen & vita, & salus eorum, qui hæc fecerint, immolantur. Quoties autem pericula impendent, ob aliquam se ineptam & leuem causam profitentur iratos: sed illorum sunt isti lusus, qui sub nominibus mortuo- rum delitescentes, viuentibus plagas tendunt. Itaque siue illud periculum, quod imminet, vitari potest, videri volunt id placati auertif- se: siue non potest, id agūt, vt propter illorum contemptum accidisse videatur. Itaq. sibi apud homines, qui eos nesciunt, auctoritatem ac ti- morem pariunt. Hac versutia, & his artibus no- titiam veri ac singularis Dei apud omnes gen- tes inueterauerunt. Suis enim vitijs perditæ sæ- uiunt, & grassantur, vt perdant. Idcirco enim hu- manas hostias excogitauerunt, ipsi hostes huma- ni generis, vt quàm multas deuorarent animas.

Cap. XVIII. Dicet aliquis cur ergo hæc Deus fieri patitur? nec tam malis succurrit erroribus?

vt mala cum bonis pugnent, vt vitia sint aduer-
 sa virtutib. vt habeat alios, quos puniat, alios,
 quos honoret. vltimis enim temporibus statuit
 de viuis, ac mortuis iudicare. Docui religiones
 deorum triplici ratione vanas esse: vna, quòd si-
 mulacra ipsa, quæ coluntur, effigies sint homi-
 num mortuorum. est autem peruersum & incõ-
 gruens, ut simulacrum hominis à simulacro Dei
 colatur: colit enim, quod est deterrus & imbecil-
 lum. Tum inexpiable facinus esse, deserere vi-
 uentem, ut defunctorum monumentis seruias,
 qui nec vitam, nec lucē dare cuiquam possunt,
 qua ipsi carent: nec esse alium quenquam Deū,
 præter vnum, cuius iudicio ac potestati omnis
 anima subiecta est. Altera, quòd ipsæ imagines
 sacræ, quibus vanissimi homines seruiunt, omni
 sensu carent, quoniam terra sint. Quis autem
 nõ intelligat, nefas esse, rectum animal curuari,
 vt adoret terram, quæ iccirco pedibus nostris
 subiecta est, ut calcanda nobis, non adoranda
 sit? Tertia, quòd spiritus, qui præsumt ipsis reli-
 gionibus, condemnati & abiecti à Deo, per ter-
 ram volutentur, qui non tantum nihil præstare
 cultoribus suis possint, quoniam rerum potestas
 penes vnum est, verum etiam mortiferis eos il-
 lecebris, & erroribus perdant: quoniã hoc illis
 quotidianū est opus, tenebras hominibus obdu-
 cere, ne quærat ab illis verus Deus. Manifestū
 est igitur, eos, qui vel mortuis supplicant, vel ter-
 ram venerantur, vel spiritibus immundis ani-

mas

mas suas mancipant, rationem hominum non tenere: eosque impietatis ac sceleris sui supplicia pensuros, qui rebelles aduersus parentem generis humani Deū, susceptis inexpiabilibus sacris fas omne violarunt. *De ipsorum autem actibus, vaticinijs, & oraculis idem Tertullianus in Apologet. aduersus gentes cap. xxii. sic disserit,* Omnis spiritus ales est; hoc Angeli & dæmones. Igitur momento vbique sunt. Totus orbis illis locus vnus est. Quid vbique geratur, tam facile sciunt, quàm enunciant: velocitas diuinitas creditur, quia substātia ignoratur. sic & auctores interdum videri volunt eorum, quæ annunciant, & sunt plane malorum nonnunquam, bonorum tamē nunquam. Dispositiones etiam Dei, & nunc prophetis concionantibus excerpunt, & nunc lectionibus resonantibus carpunt. Ita & hic sumentes quasdam temporum sortes, æmulantur diuinitatem, dum furantur diuinationem. In oraculis quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, sciunt Cræsi, sciunt Pyrrhi. Habent de incolatu aeris, & de vicina siderum, & de commercio nubium cælestes sapere paraturas, vt & pluuias, quas iam sentiunt, repromittant: benefici plane & circa curas valetudinum; lædūt enim primo, de hinc remedia præcipiūt ad miraculum noua, siue contraria: postquam desinunt lædere, & curasse creduntur. Hæc Tertullianus. *Sane dæmones & magos rerum causarumque naturalium peritia curationes adhibere*

re posse etiã Iustinus Martyr affirmat quæst. xxiv Aug. lib. de diuin. demonũ cap. III. Dæmones, inquit, duabus rebus præditi, acrimonia sensus & celeritate motus, multo antè cognita prænuntiant, vel nuntiant, quæ homines pro sensus terreni tarditate mirentur. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe maior experientia, quàm potest hominibus propter breuitatem vitæ prouenire. Per has efficacias, quas aerei corporis natura sortita est, non solum multa futura prædicunt dæmones, verum etiam multa mira faciunt. Quæ quoniam homines dicere ac facere non possunt, eos dignos quidem quibus seruiant, & quibus diuinos honores deferant, arbitratur, instigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis falsæ ac terrenæ excellentiæ temporalis. Item cap. v. & lib. III. de Trinit. cap. v. & IX. & D. Thomas pluribus locis. Abdias vero lib. VIII. de certamine Apost. Dæmones ostendit non tam sanando subuenire, quàm lædere desinendo, ita, vt, cum vexare desierint, curasse credatur. Lact. lib. II. cap. XVI. Irenæus lib. II. cap. LVII. Hieronymus Dæmones ait, si morbos expellant, eos duntaxat expellere, quos immiserint. Et Greg. xxvi. quæst. vltima, fideles admonet, vt sciant magicas artes incantationesque nullis omnino morbis aliquid leuationis asferre, neque bestijs claudicantibus aut agris mederi. Idem docet August. lib. de ciuit. et xxvi. q. II. can. Qui sine, ubi eiusmodi curationem

nem

nem docetur mortem potius dicendam esse, quàm vitam. Verissimè de hoc humani generis aduersario in sacris litteris cap. XL I. Iob. dicitur, Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, ut nullum timeret: omne sublime uidet, ipse est rex super uniuersos filios superbiae: sed postea quàm fortior superuenit, & eum uicit, armisque exiit; quantopere saeuissimi hostis fracta & debilitata uis sit, tum energumenorum sanatio & libertas, tum Idolorum taciturnitas & occasus declarat. De energumenis Tertull. in apolog. aduersus gētes cap. XXIII. De phantasmatibus magicæ, et Dæmonijs. Edatur hic aliquis sub tribunalibus uestris, quæ à Dæmone angî cōstet; iustus à quolibet Christiano loqui, spiritus ille tã se dæmoné cōfitebitur de uero, quàm alibi deum de falso. Atq. producatu aliquis ex ijs, qui de Deo pati existimantur [certes uel siderati] qui aeris maleficum numen de nidore concipiunt [quoties uidelicet super prunas asini capite asato futurorum eliciendorum causa peraguntur nescio qui aniles & execrabiles ritus] qui ructando curantur, qui anhelando profantur. Ista ipsa vis cælestis, pluuiarum pollicitatrix, iste ipse Aesculapius, medicinarum demonstrator, nisi se dæmones confessi fuerint, christiano mentiri non audentes, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? simplicitas ueritatis in medio est, uirtus illis sua assistit, nihil suspicari licebit magia, aut aliqua

eiusmodi fallacia fieri. Dictis non stetit, si oculi
 vestri, & aures permiserint vobis. Quid autem
 niti potest aduersus id, quod ostenditur nuda
 synceritate? Si altera parte verè Dei sunt, cur se
 se dæmones mentiuntur? an vt vobis obsequan-
 tur? Iam ergo subiecta Christianis diuinitas ve-
 stra, nec diuinitas deputanda est, quæ subdita est
 homini, & si quid ad dedecus facit, æmulis suis.
 Si altera parte dæmones sunt vel angeli, cur se
 alibi pro Dijs agere respondent? Nam sicut il-
 li, qui dij habentur, dæmones se dici noluisse-
 nt, si verè dij essent, scilicet ne de maiestate se depo-
 nerent: Ita & isti, quos directo dæmones nostis,
 non auderent alibi pro dijs agere, si aliqui om-
 nino dij essent, quorum nominibus vtuntur. Ve-
 rerentur enim abuti maiestate superiore, sine du-
 bio, & timendorum: adeo nulla est diuinitas ista
 quam tenetis: quia si esset, neque à dæmonijs af-
 fectaretur in confessione, neque à Dijs negare-
 tur. Cum ergo vtraque pars concurrat in confes-
 sionem, Deos esse negans, agnoscite vnum ge-
 nus esse, id est dæmonas. Verum vtrobique iam
 Deos quærite: quos enim præsumperatis, dæ-
 monas esse cognoscitis. Eadem vero opera no-
 stra ab eisdem Dijs vestris nō tantum hoc dete-
 gentibus, quòd neque ipsi dij sunt, neque vlli
 alij, etiam illud in continenti agnoscitis, qui sit
 vere Deus, & an ille, & an vnicus, quem Chri-
 stiani profitemur, & an ita credendus, colēdus-
 que, vt fides, vt disciplina disposita est Christia-
 norum,

norum,

norum, &c. *Ad hunc locum illud etiam referri potest, quod Euseb. lib. VII. Ecclesiast. Hist. cap. XXV. de B. Greg. Episc. Neocæsarien. memorat his uerbis:* Iter ei fuisse quondam per Alpes dicitur, hyemis tempore; & cum peruenisset ad summum Alpiū iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum usquam diuersorium, fanum ibi tantum Apollinis erat, cui succedens, transacta nocte discessit. Sacerdos uero erat quidam fani eius, cui consilere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiam alimonix quæstus esse uidebatur. Igitur post digressum Gregorij, offerre consulta, & responsa poscere Sacerdos accessit ex more: nihil inde responsi ueniebat: Repetit uictimas, silentium permanet. Iterum atque iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumque stupore noui silentij æstuarer Sacerdos, nocte ei assistens dæmonium, dicit in somnis: Quid me illic inuocas, quò iam venire non possum? percontanti causam, aduentu se Gregorij dicebat expulsus. quid nunc remedij daretur, cum perquireret, ait, non aliter sibi licere ingredi locum illū, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos occupat uiam, multa apud semetipsum uolens, atque animo recusante pertractans, peruenit ad Gregorium; adortusque eum, rem pandit ex ordine, humanitatis suæ atque hospitalitatis admonuit, querelam depulsi numinis promit, ademptam facultatem sui quæstus deplorat, ac reddi sibi omnia

in pristinum statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc verba. Gregorius Apollini, permitto tibi redire ad locum tuum, & agere quæ consueuisti. Hanc epistolam sacerdos accepit, & ad fanum defert, positaque ea iuxta simulacrum adfuit Dæmon, ac dedit responsa poscenti: Tum ille in semetipsum conuersus, ait; Si Gregorius iussit, & Deus iste discessit, nec potuit redire nisi iussus, & rursus iubente Gregorio restitutus est; quomodo non multo melior isto Gregorius, cuius hic obtemperat iussis? Clausis ianuis fani, descendit ad Gregorium, epistolam secum, quam acceperat, referens, omnemque apud eum rei gestæ ordinem pandens: simulque se ad pedes eius prosternens, rogat, ut illi se Deo offerat, cuius virtute Dijs gentium Gregorius imperabat. Cumque enixius & pertinacius persisteret, catechumenus ab eo factus est. Et cum se vitæ castissimæ & abstinentissimæ, derelictis omnibus non solum erroribus Dæmonum, sed & seculi actibus, mæcipasset, etiam baptisma consecutus est, & tantum vitæ merito ac fidei virtute profecit, ut ipse B. Gregorio in Episcopatu successor exstiterit. *Meminit & Nicephorus lib. VI. cap. XVII. Ille etiam adolescens oratione sanctæ Hagnes Virginis reuocatus ad vitam, hanc ipsam professus est veritatem, cum in publicum prodiens, exclamauit templa Deorum esse Dæmonum domicilia. Vnde Tertull. eodem capite; Atqui, ait, omnis hæc nostra in illos immundos spiritus*

ritus

ritus dominatio & potestas de nomine Christi valet, & de commemoratione eorum, quæ sibi à Deo per arbitrum Christum imminencia expectant; Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subijciuntur seruis Dei & Christi. Ita de contactu, deque afflatu nostro, contemplatione, & repræsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inuiti, & dolentes, & vobis præsentibus erubescentes. Credite illis, cum verum de se loquuntur, qui mentientibus creditis. Nemo ad suum dedecus mentitur, quin potius ad honorem. Magis fides prona est aduersus semetipsos confitentes, quàm pro semetipsis negantes. Hæc denique testimonia Deorum vestrorum, Christianos facere consueuerunt, quia plurimum illis credendo in Christo Domino credimus. Ipsi litterarum nostrarum fidem accendunt, ipsi spei nostræ fiduciam ædificant. Colitis illos, quod sciam, etiam de sanguine Christianorum. Nollent itaque vos tam fructuosos, tam officiosos sibi, amittere, vel ne à vobis quandoque Christianis fugentur, si illis sub Christiano volente vobis veritatem probare, mentiri liceret. Omnis ista confessio illorum, qua se Deos negant esse, quaque non alium Deum respondent, præter vnum, cui nos mancipamur, satis idonea est ad depellendum crimen læsæ, maximè Romanæ, religionis. Si enim non sunt Dei pro certo, nec religio pro certo est: si religio non est, quia nec

dij

dij, nec pro certo rei sumus læsæ religionis. At
econtrario in vos exprobratio resultabit, qui
mendacium colentes, veram religionē veri Dei
non modo negligendo, quin insuper expugnan-
do Deum verum, committitis crimen veræ irre-
ligiositatis. Nam vt constaret illos Deos esse,
nonne conceditis de æstimatione communi ali-
quem esse sublimiorem & potentiozem, velut
principem mundi, perfectæ peritiæ & maiesta-
tis? nam & sic plerique disponunt diuinitatem,
vt imperium summæ dominationis esse penes
vnum, officia eius penes multos velint, vt Plato
Iouem magnum in cælo comitatum exercitu de-
scribit deorum pariter, & dæmonum. Itaq. opor-
tere & procurantes, & præfectos, & præfides pa-
riter suscipi. & tamen quod facinus admittit,
qui magis ad Cæsarem promerendum, & operã
& spem suam transfert, nec appellationem Dei
ita, vt Imperatoris, in aliquem principem confi-
tetur; cum capitale esse iudicetur, alium præter
Cæsarem & dicere, & audire? Colat alius Deū,
alius Iouem, alius ad cælum supplices manus
tendat, alius ad aram fidei manus, alius si hoc pu-
tatis, nubes numeret orans, alius lacunaria, alius
animam suam Deo suo voueat, alius hirci. Vide-
te enim, ne & hoc ad irreligiositatis elogium cõ-
currat, adimere libertatem religionis, & interdi-
cere opinionem diuinitatis, vt non liceat mihi
colere quæ velim, sed cogar colere quæ nolim.
Nemo se ab inuito coli vellet, ne homo quidē;
atq.

atque ideo & Aegyptijs permiffa eft tam vanæ
 fuperftitionis potestas, auibus & bestijs confe-
 crandis, & capite damnandi, qui aliquem huius-
 modi Deum occiderit. Vnicuique etiam prouin-
 ciæ, & ciuitati fuus Deus est; vt Syriæ Astartis,
 [*Giraldus Syntag. i. inter deos topicos, locorum,
 regionū, urbium tutelares & custodes Astartem nu-
 merat, quæ faciem habuerit mulieris, reliquum ve-
 ro corpus piscis: Theophil. pro Venere accipit, quæ
 colebatur astri figura. D. Au. Iunonem putat; utran-
 que existimatam esse Plutarchus in Vita M. Crassi
 testatur. Lucianus, qui hac de re varias opiniones
 collegit, Syriam Deam Lunam uidetur intelligere,
 in opere de Dea Syriæ] ut Arabiæ Diasares, ut
 Norico Tibilenus, ut Africæ Cælestus [*Vranus
 à Lactantio dicitur*] ut Mauritaniæ reguli sui
 [*Lactan. i. cap. xv. Cyprianus martyr libro de ido-
 lorum uanitate*] Romanas, ut opinor, prouincias
 edidi, nec tamen Romanos dominos earum,
 quia Romæ non magis colantur, quàm qui per
 ipsam quoque Italiam municipali consecratio-
 ne censentur, Crustuminesium Deluétinus, Nar-
 niensium Viridianus, Asculanorum Ancharia,
 Volfiniensium Nersia, Otricularum Valen-
 tia, Sutrinorum Murcea, Faliscorum Iuno Curi-
 tis, & pater Curis, unde accepit cognomē Iuno.
 Sed nos soli arcemur à religionis proprietate,
 lædimus Romanos, nec Romani habemur, quia
 non Romanorum Deum colimus. Bene quòd
 omnium Deus est, cuius, velimus nolimus, om-*

nes

nes fumus. Sed apud vos quoduis colere ius est præter Deum verum, quasi non hic magnus omnium sit Deus, cuius omnes fumus. *Atque hæc quidem Tertullianus. In hanc sententiam illa scripta sunt à Lactant. lib. 1. cap. xv. ubi docet, quomodo quidam homines dii fuerint nominati; Si nulli, inquit, reges ante Saturnum, vel Vranum fuerunt propter hominum raritatem, qui agrestem vitam sine vlllo rectore viuebant; non est dubiū, quin illis temporibus homines regem ipsum, totamque gentem summis laudibus, ac nouis honoribus iactare cœperint, vt etiam Deos appellarent, siue ob miraculum virtutis (hoc vere putabant rudes adhuc & simplices) siue, vt fieri solet, in adulationem præsentis potentiæ, siue ob beneficia, quibus erant ad humanitatem compositi. Deinde ipsi reges, cum cari fuissent ijs, quorum vitam composuerant, magnum sui desiderium mortui reliquerunt. Itaque homines eorum simulacra finxerunt, vt haberent aliquod ex imaginum contemplatione solatium; progressi que longius per amorem meriti, memoriam defunctorum colere cœperunt, vt & gratiam referre benemeritis viderentur, & successores eorum allicerent ad bene imperandi cupiditatē. Quod Cicero de nat. deor. docet, dicens; Suscepit autē vita hominum, consuetudoque communis, vt beneficiis excellentes viros in cælum fama ac voluntate tollerēt. Hinc Hercules, hinc Castor, & Pollux, hinc Aesculapius, hinc Liber. Et alio loco,*

loco, atque alio, In plerisque ciuitatibus intelligi potest, acuendæ virtutis gratia, aut quò libentius reip. causa periculum adiret optimus quisq. virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium consecratam. Hac scilicet ratione Romani Cæsares suos consecrauerunt, & Mauri reges suos. Sic paulatim religiones esse cœpere, dum illi primi, qui eos nouerant, eo ritu suos liberos, ac nepotes, deinde omnes posteros imbuerunt. Et hi tamē summi reges ob celebritatē nominis in prouincijs omnibus celebrantur. Priuatim vero singuli populi, gentis aut vrbs conditores, seu viri fortitudine insignes erant, seu feminæ castitate mirabiles, summa ueneratione coluerunt; vt Aegyptij Isidē, Mauri Iubam, Macedones Cabyrum, Pœni Vranum, Latini Faunum, Sabini Sancum, Romani Quirinum. Eodem utique modo Athenæ Mineruam, Samos Iunonem, Paphos Venerem, Lemnos Vulcanum, Naxos Liberum, Apollinem Delphi. Sic per populos atque regiones varia sacra suscepta sunt, dum grati homines esse in suos principes cupiunt, & quos alios honores vita carentibus deferant, inuenire non possunt. Præterea pietas eorum, qui successerant, plurimum contulit ad errorem; qui, vt diuina stirpe nati viderentur, diuinos honores parentibus detulerunt, deferriq. iusserunt. An ne potest aliquis dubitare, quomodo religiones Deorum sunt institutæ? & c. *Haud his dissimilia scribit Arnobius in lib. aduersus gentes*

tes: ex quibus sanè perspicuum est Christi aduentu
 ora dæmonum occlusa, atque idolorum cultum peni-
 tus fuisse sublatum: quod aperte ostendunt etiam Cy-
 rillus lib. VI. in Iulianum; Niceph. cap. XVII. lib. I. Eu-
 seb. lib. V. cap. I. Io. Chrysoſt. lib. contra gentiles de
 Daphnis oraculo, quod ferre non potuit vicinum se-
 pulchrum Babylæ martyris, neque eo illic extante,
 de rebus futuris respondere. Lactant. lib. IV. cap.
 XXVII. Quanto sit Dæmonibus crucis signum terro-
 ri; Cum dijs, inquit, suis immolant, si assistat ali-
 quis signatam frontem gerens, sacra nullo mo-
 do litant, nec responsa potest dare consultus va-
 res. Idem pluribus testantur recentes historiae de no-
 uo orbe conscriptæ; cum docent easdem superstitione-
 nes, Idolorum simulacra, templa, oracula promulga-
 tione diuinæ legis corruisse; ceteras Dæmonum falla-
 cias, præstigias, & veterum errorū tenebras Euan-
 gelij ac veritatis luce discussas. D. quoque Athana-
 sius Orat. contra Idola, post crucis triumphum refri-
 xisse Idololatriam, dæmonum technas atque artes
 euanuisse dicit. Et lib. de humanit. verbi, signo crucis
 magica omnia reprimi, veneficia frangi, Idola vni-
 uersa contemni ac desereri. Constantinus Magnus Chri-
 sti sacris initiatus, legem tulit, quæ Idololatriam fun-
 ditus tolleret, Statuas euerteret, diuinationem, atq.
 execranda sacrificia aboleret. Auct. Euseb. lib. II.
 de vita Constantini Imp. Rufin. Eccle. Hist. lib. II. cap.
 XIX. Sozom. lib. II. cap. V. Ex statuis, inquit, quæ
 pretiosam habebant materiam, & in reliquis
 quicquid alicuius videbatur esse momenti, igne
 disci-

discriminabatur, & si qua erat pecunia, reipub. deputabatur. Ea uero, quæ ex ære artificiose fabricata erant, vndiq. Constantinopolim, ciuitatem Imperatori cognominem, ornatus gratia deferebantur, quæ etiam nunc publice in vicis & hippodromo, & Basilijis constituta, visuntur. Ex his quædam Pythiæ diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconiades, & ex Delphis tripodes, & vulgatus ille Pan, erant; quem Pausanias Lacedæmonius, & Græcæ ciuitates post bellum aduersus Medos motum, obtulerant. Templorum vero alia ianuis, alia fastigijs nudabantur, alia aliàs neglecta ruebant, & interibant. Euertebantur etiam tum temporis, ac funditus exterminabantur, primū, quod in Aegis Ciliciæ Asclepio sacrum fuerat, deinde Veneris, quod erat in Aphacis circa Libanum montem, & Adonin fluium. *Et cap. vi.* Complures aliæ ciuitates vltro templa sua & statuas demolitæ sunt, & domos oratorias ædificarunt. *Niceph. lib. vii. cap. xlix.* Urbem porro recens conditam cum multis alijs decorauit ornamentis, tum præcipue varijs generis simulacris & statuis; quas ex Græcorū tēplis, ideo solo æquatis, vt obliuionē erroris illis induceret, huc trāstulit: Multæ etiā vrbes religione mutata, templisq. deorū direptis, simulacra, vt Imperatori gratificarentur, Constantinopolim perferenda curarunt. *Constantini pietatem Theodosius senior imitatus, Idolorum cultum, qui Constantini lege interire iam cæperat, prorsus extinxit.*

L Auctor

Auctor Rufinus hist. Ecclesiast. lib. II. cap. XIX. & XXIII. & Aug. lib. V. de Ciuit. cap. XXVI. Theodosius, inquit, simulacra gentilium vbique euer-
tenda præcepit, satis intelligens nec terrena mu-
nera in dæmoniorū, sed in Dei veri posita esse
potestate. *Niceph. lib. XII. cap. XXV.* Eodem por-
ro tempore, inquit, maxima etiam Alexandria
excitata est turba, talem ob causam. Postquam
fidelissimus Imperator Ecclesijs, quantum po-
tuit, pacem præstitit, aduersus Græcos errores
omne conferens studium, constitutiones tulit,
quibus sanxit, vt simulacrorum delubra, vbi-
que locorum in imperio suo inuenirentur, ab ip-
sis fundamentis euerterentur. Nam maximus il-
le Constantinus, qui ingentem quidem, mino-
rem tamen virtute & gloria sua consecutus est
laudem, & primus verā pietate imperium exor-
nauit, cum omnem (vt ita dicam) terrarum or-
bem in Idolorum cultu insanientem inuenisset,
sacrificare quidem dæmonibus, prorsus prohi-
bit: aras autem eorum non sustulit, mandato
illo promulgato, vt deorum templa clausa,
quo à nemine adiri possent, seruariantur. Idem
filijs eius fecere. crudelitatis enim esse puta-
runt, repente prorsus tantā instituere mutatio-
nem: fatius esse existimantes, quietis consilijs
paulatim homines ad veram pertrahere religio-
nem. Iulianus autem, vt impietas reuiuisceret,
fecit, errorisque & deceptionis flammam pluri-
mum auxit. Post hunc Louinianus acta illius ab-
rogans,

rogans, Idolorum cultum suppressit. Idem à Valentiniano, qui Europæ Imperium habuit, factum. Huius vero frater Valens, religionē quidem omnem, vt statis cærimonijs coleretur, admisit; in eos autem solos, qui fidem irreprehensibilem profiterentur, aperte hostili fuit animo. Quapropter in imperio eius toto libationes, & sacrificia simulacris, ab eis, quibus hoc placitum erat, offerebātur, ignis in altaribus accendebatur, epulationes publicæ, & numine afflatorum discursationes in foro peragebātur; & sacerdotes Bacchi choreas ducebant, & cum scutis discurrentes canes concerpando necabant; nihil denique earum rerum reliqui faciebant, quæ primo earum inuentori probrum & fœditatem attestantur. Quæ sane omnia adhuc celebrari solita, cū religiosissimus Imperator comperisset, radicitus iustulit, modisque omnibus aboleuit. Tum vero Theophili opera iussio promulgata est, vt Alexandriæ idolorum templa euerterentur, procurationem talem ipsi illi iniungens, &c. Romæ quoque eiusdem Imperatoris edicto omnia veteris superstitionis sacra abrogata sunt, & sacerdotiorum redditus fisco adtributi. Hæc de idolis, eorumque vanitate ex grauissimis auctoribus attulisse sit satis.

[Laniat nos, quotidie inuocando Deum suum.]
 Quantopere torqueantur & cruciantur sanctorum hominum pietate, ac precatone, Christi que nomine & potestate hostes humani generis, ex his, quæ su-

pra retulimus, veterum scriptorum locis ac testimonijs constat. Hoc ipsi impuri spiritus palam profitentur, et quidem aut coacti atque inuiti, vt Dei veri potentia, & piorum virtus, & ipsorum demonum imbecillitas cognoscatur, aut etiam sua peruersa voluntate, vt apud impios & Idolorum seruos in inuidiam atque odium veros Christi cultores adducant. Huius rei exēpla in Sanctorū vitis passim reperies.

Vir meus Getulius (aliàs Zoticus) cum fratre suo Amantio Tribuni tui] figurata locutio, qualis apud Ouidium IV. Fast. Ilia cum Lauso de Numitore sati. apud Virgilium I. Aen. Cana Fides & Vesta. Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt. Vide Seruium. apud Apuleium lib. III. de suo equo loquentem, Praclarus ille vector meus cum asino, capita conferunt, in meamq. perniciem illi consentiunt. Et lib. X. Postquam finitum est illud Paridis iudicium, Iuno quidem cum Minerva tristes, & iratis similes à scena redeunt, indignationem repulsæ gestibus professæ. Aliqua exemplaria habent, cum fratre suo Amantio, Tribuno tuo.

Ne idolis consentirent ad immolandum.] Re-ctus ordo verborum erat, Ne consentirent ad immolandum idolis. mori maluerunt, quàm adduci, vt Idolis sacrificarent. Fortium videlicet virorum virtus & domesticum exemplum stimulos addidit sanctissimæ feminae sua sponte alioqui ad veram laudem gloriamque currenti.

Dijs omnipotentibus.] Epitheton stulte ac perperam falsis Dijs attributum, quod vnus & veri Dei

Dei proprium est. pluribus enim conuenire non potest, vt ratio manifesta conuincit.

Ad fanum Herculis.] De quo supra, quantum satis est, diximus.

Alapis cædi] Beda, Vsuarius, & Martyrolog. Rom. habent, palmis cæsa. vsitata & frequens in Martyrologijs phrasis. sic S. Dorothea palmis, & SS. Agatha & Prisca in B. R. vt etiam XVI. Kal. Iunij sanctus Torpetes, cæsa scribuntur. Hæc tria vocabula quidam synonyma putant, cum colaphus græce alapa latine dicatur, sed non semper verum id esse, certa & aperta testimonia docent. Matth. cap. XXVI. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt. Alij autem palmas in faciem eius dederunt. Marc. XIV. Et cæperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cedere: & ministri alapis eum cædebant. Ioan. XVIII. Vnus assistens ministrorum dedit alapam Iesu. Iuuenius presb. lib. IV.

Tunc sanctam Christi faciem sputa improba complent,

Et palmæ in malis, colaphique in vertice crebri Insultant.

Sedulius lib. V.

Sacrilegas mouisse manus: non denique passim Vel colaphis pulsare caput, vel cædere palmis, Aut spueri in faciem plebs execranda quieuit.

Ille tamen patiens subiecto corpore totum Sustinuit, nostræque dedit sua membra saluti.

Nâq. per hos colaphos caput est sanabile nostrum.

Hæc sputa per Dominū nostram lauere figuram,
His alapis nobis libertas maxima plaufit.

Prudentius in Apotheosi, contra hæresem, quæ Patrem passum affirmat.

Hanc igitur non flagra secant, non sputa saliuis
Aspergunt, alapis non vexat palma relifis.

Martialis lib. v. epigr. i. XII.

O quàm dignus eras alapis, Mariane, Latini.

Ex his locis apertissime patet, vt alapam pro percussione, quæ palma, hoc est, manu dilatata infligitur, sic colaphum pro pugno accipi. confirmat Terentij auctoritas, qui Adelph. Act. XI. Scen. I. cum dixisset,

Ne mora sit, quin pugnus continuo in mala hæ-
non multo post addit, (reat.

Homini misero plus quingentos colaphos
Et Scen. XI. (infregit mihi,

omnes dentes labefecit mihi:

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Pugnus & palma quid sint, Cicero plane declarat libro, qui Orator inscribitur, Zeno, inquit, cum compresserat digitos, pugnumq. fecerat, dialecticam aiebat eiusmodi: cum diduxerat, & manum dilatauerat, palmae illius similem eloquentiam esse dicebat. & lib. II. de Fin. Rhetoricam palmae, dialecticam pugno similem esse dicebat, quòd latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressius. Pugnus igitur siue colaphus compressa manu, alapa dilatata incutitur. Palma à grammaticis definitur planum illud, & ex parte concuum manus, quod in digitos

de-

desinens decore patet. Cic. offic. III. Ibi cum palam
eius annuli ad palmam conuerterat, à nullo videba-
tur; ipse autem omnia videbat; idem rursus videba-
tur, cum in locum annulum inuerterat. Virgil. VIII.
Aeneid.

rite cauis vndam de flumine palmis
Sustulit --

Interdum totam manum significat; Virg. I. Aen.

-- duplices tendens ad sidera palmas,
Et lib. II.

-- teneras arcebant vincula palmas.

Hoc itaque pœnæ atque ignominia genere, quod
ipse Dominus noster primus pertulit, femina potis-
simum pro Christiana fide afficiebantur. In Græcis
Euangelij exemplaribus non hæc nomina, sed ver-
ba sunt $\rho\alpha\mu\iota\zeta\epsilon\upsilon$, alapas impingere, siue palmis cæ-
dere: & $\kappa\omicron\lambda\alpha\phi\iota\zeta\epsilon\upsilon$, colaphos infringere; quo verbo
per translationem vsus est Paulus, cum II. Corinth.
XII. dixit, Datus est mihi stimulus carnis meæ, ange-
lus Sathana, qui me colaphizet, hoc est, exerceat,
cruciet, vexet, exagitet, angat. palma autem percu-
tere, depalmare Q. Labeo dixit, vt Gellius refert
lib. XX. cap. I. L. Neratius fuit egregie homo impro-
bus, atque immani recordia. Is pro delectamento ha-
bebat, os hominis liberi manus suæ palma verbera-
re. eum seruus sequebatur, crumenam plenam assiū
portitans, & quemcunque depalmauerat, numerari
statim secundum XII. tabulas, quinque & viginti as-
ses iubebat.

Principalis curiæ Tiburtinæ.] Principales sunt

L. 4 decu-

decuriarum primi, à quibus distributionum omnium forma procedit, ut est in C. L. IV. Th. de ext. mun. Hos intellexit Tertullianus libro de corona militis, dum ait, Coronatur et vulgus nunc ex principalium proprietatum exultatione. Hi aut x. erant, aut v. aut xx. pro curiarum amplitudine ac numero. Inde decem primi Curiales. L. II. C. Th. de quæst. L. XLIV. coniuncta, L. XLII. C. Th. de his, qui super Rel. cont. L. XXXIX. C. Th. de Episc. & CL. Ut autem in schola domesticorum vel notariorum est primicerius caput scholæ, quem sequuntur decem primi: ita in curia est summo loco primus curiæ, L. Alexandrinis infra L. CXXVII. C. Th. eod. tit. ut in senatu princeps senatus, qui primus sententiam rogatur, & inde ab eo sunt quinque aut decem, aut viginti primi. Primo curiæ similis est, qui à Gregorio maior populi appellatur: Principalibus, qui Scabini antiqua satis appellatione, ut Consules, vel Iurati, vel Capitolini, vel Pares reliquis, qui præter eos, consilij publici causa euocari solent in curiam. Ex comment. ad L. XXXIII. X. Cod. tit. XXIX. & lib. XII. Cod. tit. XXV. Erat ergo Eugenius præcipuus & primarius Curie senatusq. Tiburtis, ut genere, virtute, sapientia præstans.

[In Suburbano eiusdem ciuitatis sepeliuit.]
 Qua in parte agri Tiburtini hoc S. Symphorose prædium fuerit, ignoratur. Tiburi certe proximum ac vicinum fuisse ipsum Suburbani vocabulum docet. Nam fundus, hortus, ær, rus, prædium, villa Suburbana dicuntur, quæ sub vrbe seu extra urbem sunt. Tibure quidem in templo S. Vincentij mart. exigua
 crypta

crypta monstratur, quæ priscis seculis extra urbem in huius fortasse S. matronæ suburbano fuisse existimatur; postea pomærio prolato, mœnibusque ampliatas, intra superiorem urbis ambitum inclusa. In ea crypta B. Symphorosam cum filiis aliquandiu per ea tempora delituisse, cum Romanorum principum in Christianos furor et impietas desæviret, nullius quidem certi auctoris testimonium, sed tamen constans ac vetus apud Tiburtinos opinio & fama confirmant. Ceterum sanctæ martyris corpus sepulcro filiorum postea illatum fuisse necesse est, ubi eius nomine Ecclesiam constat edificatam, de qua paulo post dicetur.

Alia vero die.] Quo id modo sit accipiendum, harum Notarum initio admonuimus.

Circa Herculis templū.] Cur ibi potissimum sancti martyres necati sint, hanc suspicor causam, vel quia is locus celebrior ac frequentior erat, & urbis quasi umbilicus, vel quia impij homines dijs suis se gratificari putabant, si Christianos Herculei nominis ac numinis contemptores, in ipsius Herculis cōspectu mactarent & immolarent.

Septem stipites figi, & ibi eos ad trochleas extendi.] Trochlea, siue trochalia, aut rechamū dicas, ut ex Vitruvij lib. x. cap. xi. patet, tractorij generis est machina, cum æreo aut ligneo orbiculo, siue rotula, quæ per axiculum versatur, traiecto fune ductario. utimur hac machina vel subleuandis ad altitudinem & operum collocationes oneribus, vel haurienda è puteis aqua. Fiunt vero trochleæ, auctore

(Isido-

Isidoro Etymolog lib. XIX. cap. XI. ad similitudinem
 O litteræ Græcæ octauæ, dicunturque à trochis, id
 est, rotulis. In summo autem stipite, siue palo alliga-
 ta trochlea ad hominum suspendium & cruciatum
 genus equulei videtur esse.

Primum Crescentem præcepit in gutture trāf-
 figi.] Sic Beda, & B. R. in quo Crescentium legi-
 mus. In his autem duobus nominibus sæpe variant
 auctores.

Secundum Iulianum in pectore pungi.] In
 Bedæ Martyrolog. scriptum est, Lucianum, vitio ni-
 mirum Librarij. B. R. Crescentio guttur ferro transfi-
 gitur, Iuliano pectus confoditur.

Tertium Nemesium in corde percuti.] Beda,
 In corde transfigi, B. R. Nemesio cor transuerbera-
 tur. Id vero ita transfixum hodieque post annos
 MCCCCLXV. seruatur, & cernitur.

Quartum Primitium in umbilico vulnera-
 ri.] Beda, Per umbilicum. B. R. Primitiuo traicitur
 umbilicus.

Quintum Iustinum auersum per dorsum per-
 forari gladio.] Beda, Per membra distentum scindi
 per singulos corporis nodos atque iuncturas: B. R.
 Iustinus membratim secatur.

Sextū Staeteum in latere vulnerari.] Beda, lan-
 ceis innumerabilibus, donec moreretur, in terra con-
 figi. B. R. Staeteus telis configitur.

Septimū vero Eugenū à summo vsq. deorsū
 findi.] Beda, findi à pectore vsq. ad inferiores par-
 tes B. R. Eugenius à pectore in duas partes diuiditur

Projci

Proijci in foueam altam.] Locus hic intrane urbem Tiburtem, an iuxta, an procul fuerit, ex hac historia intelligi haud quaquam potest; qui autem ex antiquo more nascentis Ecclesiæ videat in honorem sanctorum martyrum ibi potissimum templa à fidelibus ædificari consueuisse, ubi illi aut passi, aut sepulti fuisset, nõ dubitabit eum locum in fundo nunc Mafseiorum, Romæ nobilis in primis familiæ, affirmare, in quo hodie parietinæ cernuntur peruetusti templi, quod via Tiburtina septimo ab Tibure, nono ab Roma lapide Christiana quondam pietas his sanctis martyribus & matri exstruxit. Accedit auctoritas tum Romani Breuiarij, quod hunc ipsum locum designat, tum Tiburtinæ ciuitatis, cui eundem agrum Septem fratrum nominare mos est. In hac porro Ecclesia Sanctorum corpora tamdiu requieuisse necesse est, donec à Stephano Pont. Max. Romam, vti celebriori ac tutiori conderentur sepulchro, quemadmodum mox docebimus, fuere translata. Hunc vero locum in agro Tiburtino fuisse non negabit, qui ex antiquis scriptoribus nouerit agrum Romanum angustis admodum finibus olim circumscriptum. Quæ de causa Latini, cum vrbe exire à Consulibus iuberentur, quinque millia passuum ab vrbe abesse iubebantur, quod hoc minimum interuallo à Latino Romanus ager seiungeretur; etsi ex Liuiio Tiburtes antea docuimus agro aliquando à Ro. multatos fuisse, id tamen hanc nostram sententiam neutiquam labe faciat.

Biothanatos.] Biothanati græce ij dicuntur, qui

qui non naturali morte extinguuntur, sed vi necati occumbunt; *Bia* enim vis est, *δαυατος*, mors. hoc verbum Iulius Firmicus in Astrologicis libris frequenter usurpat. Lampridius in Aeliogabalo, Et predictum eidem erat à Sacerdotibus Syris biothanatū se futurum. Seruius Aeneid. IV. Dicunt, inquit, physis biothanatorum animas non recipi in originem suam. Persuasum erat antiquis Ethnicis eas animas sedibus ac cœtu beatorum excludi. Apud Tertullianum lib. de anima, si mendum abest, biothanatos legitur. Cassianus collat. XI. de Discretionem cap. V. Quamobrem, inquit, pro meritis laborum tãtorum, & annorum numerositate, qua in eremo perduravit, ac miseratione et humanitate summa, ab his, qui eius compatiebantur exitio, vix à presbytero & abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non (inter biothanatos reputatus) etiam memoria & oblatione pausantium iudicaretur indignus. Sed hoc loco eum biothanaton Cassianus appellat, qui mortem sibi consciuit; *αυτοδαυατος* alio nomine à Grecis vocatur. Pro his vero Conciliorum decreta prohibent oblationem offerri. Id etiam Cassiani verbis significatur, cum religiosi illi Patres Heronem senem, qui diabolica fraude deceptus sese præcipitè in altissimum puteum dederat, atque inde ægre extractus triduo nihilo magis facti pœnitēs in sua persuasionem perierat, sacræ oblationis auxilio priuandū censebant. Hanc porro vocem vt contumeliosam atque infamem quondam fidei hostes Christianis hominibus obiectare solebant; vti hodie, qui manu carnificis

ficis intereunt, eorum nomen ac mortem mala & sinistra fama plerunque subsequitur.

Post hæc quieuit persecutio anno vno & mē-
sibus sex.] Per illud, post hæc, ne intelligas statim
à nece horum martyrum conquiesse hostilem sæui-
tiam & furorē; sed longe post, nempe anno salutis
CXXXV. imperij vero Hadriani XVIII. vt initio in no-
tis ad S. Getulium diximus.

Sub die xv. Kal. Augusti.] XVIII. Iulij, hunc
item diem Martyrolog. Rom. & B. R. adscribunt: Be-
da vero, V. swardus, & Ado, quintum Kal. Iul. hoc
est, XXVII. Iunij.

Romæ in Basilica B. Archangeli Michaelis.]
Hanc ædem in porticu siue Iunonis, siue Mercurij
positam, ex veteribus Diaconiis vnā esse vel ex eo
constare posse existimo, quòd in eam hæc sacra cor-
pora tunc fuerint deportata. Quarendum vero est
cur eò potissimum, & a quo Stephano, & quare
translata sint. Stephanus I. ex S. R. E. archidiacono
Pont. Max. Impp. Cæss. Valeriano & Gallieno Au-
gustis ob Christianam confessionem occisus est anno
humanæ salutis CCLVIII. quo tempore Idololatria
regnante neque hæc, neque alia erat in vrbe Roma
Ecclesia; Stephanus II. tertio Pontificatus die, non-
dum consecratus aut coronatus, repētina morte de-
cessit, vnde à plerisque Pontificum numero eximi-
tur, & qui in eius suffectus est locum, Stephanus III.
ab omnibus ferè scriptoribus secūdus vocatur, crea-
tus anno salutis DCCLII. cum esset Diaconus Card.
cum fratre suo Paulo, qui ei successit, à Zacharia an-
tea

tea factus, sedit que an. v. dieb. xxix. Hic pontificij
 clarus virtutibus, Aistulphi xxii. Longobardorum
 in Italia regis auaritia & tyrannide coactus in Gal
 liam vltiorē contendit & Pipinum regem, in Ita
 liam euocauit aduersus impium ac superbum tyran
 num: quē Pipinus Papiæ obsessum æquas pacis ac
 cipere condiciones coegit, vt nimirum Aistulphus
 Exarchatum Rauennæ, & Pentapolim (hæc com
 plectebatur Ariminum, Pisaurum, Concham, Fa
 num, Senogalliam, Anconam, Auximum, Huma
 nam, Aesium, Forum Sempronij, Montem Feretri,
 Vrbinum, Territorium Balnense, Calles, Luceolos,
 & Eugubium, cum castris, & finibus ad hæc oppida
 pertinētibus, vt ex Ludouici Pij priuilegio apparet,
 quo hæc donatio confirmatur) Ecclesiæ Rom. ab ip
 so adempta, & quæcunque alia occupasset, se restitu
 turum sacramento iuraret, atque obsides xl. in Frā
 ciam adducendos daret. Quæ cum Aistulphus fecis
 set, Pipinus in Franciā hyeme iam scēuiente reuerti
 tur, Stephanus Hieronymo Pipini fratre, et Fulrado
 abbate Pipini iussu comitantibus, Romam repetijt.
 Sequenti anno DCCLV. Aistulphus ad pristinum
 ingenium rediens cum certum alioqui ad reddenda
 loca spatium impetrasset, nihil promissorū exoluit:
 sed tumultuario exercitu Rauennæ conscripto, in
 agrum Rom. incursiones facere cœpit, & loca sub
 urbana omnia populatus igni ferroque vastare, &
 cæmiterijs sepulchrisque sanctorum martyrum vio
 latis, sacra eorum ossa fædè atque impiè dissipauit;
 inde ad urbem oppugnandam trium mensium obst
 dione,

dione, accessit, Narnia prius, quam paulo ante per Fræcorum legatos reddiderat, occupata. hæc Anastasius Bibliothecarius in vita Stephani siue secundi, siue tertij, quæ in suam de regno Italiae historiam Sigonius transtulit. Ab hoc itaque Stephano horum martyrum corpora, ne à nefario ac perdito rege eruerentur, ex suo antiquo sepulcro sublata, & in urbem per id tempus translata fuisse quis dubitet? Idem Stephanus cum Diaconus Cardinalis esset, huic S. Archangeli Michaelis diaconia forsitan præfuit, ut hæc illi causa fuerit, cur eam potissimum adem, his sacrosanctis reliquijs locupletare ac nobilitare voluerit. Potest altera causa proferri, & verior, si marmor in ea æde quondam positum fidem facit, in quo legitur inscriptio, quæ docet temporibus Domini Stephani iunioris Papæ, illam fuisse vel dedicatam, vel à Theodoto olim Duce, tunc Primicerio sedis Apost. et ab huius patre Benedicto Diacono à solo exstructam pro remissione omnium peccatorum & animæ suæ salute. Placuit ergo religioso Pötifici tēplum suum aut dedicatum, aut cōditum ætate hoc munere coonestare. Ceterum hæc sacra ossa sub ara maxima eius Ecclesiæ cōdita, Pio IV. Pont. Max. cum illud altare, quod extra hemicyclum, seu tribunal, siue, ut Ecclesiastici scriptores loquuntur, absidē, hæctenus fuerat, ad mediū hemicycli parietē transferretur. detestata sunt, atque in loculum, siue arcam fenestratam, vitroque translucidam, ut populo ad pium cultum & venerationem stans diebus exponerentur, transposita. Cum vero per eam pietatis speciem, visendi-
que

que facultatem, multis Pontificis concessu aliquid ex Sanctis reliquijs auferendi praberetur occasio, & in dies illæ minuerentur, iccirco anno salutis M.D.LXXXVII. ad VI. Kal. Octob. Marianus Perbenedictus Camers, Episc. Marturanensis, & almæ vrbis Gubernator, qui eius ædis olim Canonicus fuerat, sub eodem altari primario sancta ossa prisco more, nunquam deinceps visenda, reposuit, marmoreo sepulcro, quod suis fecit impensis, inclusa, & hoc epitaphio atque inscriptione signata,

SS. Martt. Symphorosa, eiusque viro, et. VII. Filijs

Mar. Perbenedictus Episcopus Marturan. Almæ Urb. Gub. Aedis huius olim Canonic. Fecit. 1587.

EO ex loculo tunc VIII. fragmenta sacrorum ossiū accepta sunt, & antea anno MDLXXXIV. sexto Kal. Decemb. Pontificatus Gregorij XIII. ter-tiodesimo desumptæ fuerant eiusdem Pontificis pia liberalitate hæ pauca reliquia, De capillis ac velo capitis. S. Symphorosa; crus integrum, & capitis frusta duo, & frustum costæ eorundem S. Symphorosa, eiusque viri, & filiorum: quæ reliquia ea sunt condicione concessæ, vt Tibur ad nouum templum Societatis Iesu ornandum deferrentur. Nam Tibure in tanto sacrarum ædium numero, quantum egregia veterum Tiburtinorum pietas & religio excitauit, nulla

nulla B. Symphorosa, seu filiorum nomine constructa
 visebatur: quòd ciues videlicet ea contenti forent,
 quam via Tiburtina, vbi sancta corpora quiesce-
 bant, septimo ab Tibure milliario positam, religio-
 se colerent ac frequentarent. Sacris inde reliquijs
 Romam translatis, atque ecclesia temporum pertur-
 bationibus collapsa, Tiburtes siue dolore animi ob
 amissum tam pretiosum thesaurum, consternati, si-
 ue rei vel publicæ vel priuatæ angustijs impediti,
 neque veterem instaurare, neque nouam in vrbe, cū
 maxime cuperent, condere potuerunt. Sed eorum
 pijs optatis ac votis diuina bonitas nunc demum re-
 spondit, cum templum Christiana munificentia Mat-
 thæi Contarelli (cuius egregijs virtutibus, & sin-
 gularibus in Societatem Iesu promeritis nulla par
 esse potest oratio) S. R. E. in tit. S. Stephani in Cælio
 monte presbyteri Card. ad vsum collegij Societatis
 Iesu optimo, & cōmodissimo vrbis loco ædificatum
 sanctæ Symphorosa nomine sibi voluit dedicari. Quo-
 circa eorum venerandæ reliquiæ, quas diximus, li-
 gnea effigie inaurata incluse sunt, capilli quidem &
 velum in cauo capite, ossa verò in pectore, vitreis
 pellucentia. In altera item effigie cranium S. Getu-
 lij eodem modo continetur (Hæc effigies eam refert
 imaginem, quam S. Zotici nomine trabeatam cum
 corona depictam vidi in abside parvæ ac vetustæ
 ædis S. Andreæ cognomento in Pallara, quæ quidem
 ædes olim prope viam sacram & Titi Vespasiani
 fornicem in ea parte ædificata Palatii, cui Palladium
 fuerat nomen, à palladio, antiquissimo Palladis li-

M gneo

gneo simulacro, Troia aduecto, ibique collocato, postea Ioannis VIII. Pöt. max. ornata est sepulchro, & proximis hortis Capranicæ gentis, à Dominico S. R. E. presb. Card. Capranico sub Xysto 15. summo Pontefice paratis & instructis. ex Blond. lib. 1. Instauraræ Romæ, 76. hic etiam annis abhinc cccc. monasterium, quod in Rituali Vaticano M. S. Palladij nominatur, fuisse opinamur) Sunt & duo integra capita ex XI. mill. Virgg. & theca cū reliquijs sanctorum Gregorij, Aleridi Episc. Hildesemensis, & Paulinæ ex eodem sodalitia XI. mill. Virgg. Colonia Agrippinensi allatis. Hæc omnia XVI. Kal. Aug. hoc est, pridie natalis S. Symphorose ac filiorum, magna cum pompa, & celebri Tiburtis cleri populiq. concursu Tibur delata sunt. æstiu temporis molestiã, & rei frumentariæ per id anni tempus in agris curam & sollicitudinem vicit hominum studium & religio. Haud ita multo antè fama & spes sanctarū reliquiarum, mirificam Tiburtibus expectationem attulerat. Quapropter ingenti animorum lætitia, maximo plausu, piæ voluptatis sensu singulari, apparatu denique tanto exceptæ sunt, quantum tenues ciuium opes, & temporis angustia patiebantur. Deportatæ sunt humeris sacerdotum Societatis Iesu per vices sacro oneri subeuntium. Obuiã extra portam inferiorem vsque ad B. Deiparæ Virginis adẽ, villæ Mecænatiæ subiectam (in ea enim Ecclesia, quam Societas Iesu XLV. iam abhinc annis possidet, substituerunt sacra reliquia) supplex processit cum Episcopo clerus, & omnium ordinum sacra familia,

milia, laicorumque cum suis vexillis collegia & sodalitates. Tota vrbe parietes, quæ pōpa ducebatur, aut peristromate, aut arborum erant ramis prætexti: fonticuli passim per canaliculos deriuati: Arcus seu fornices honoris causa uarijs locis ad tēpus exstructi, atq. apto carmine inscripti, et pictura ornat.

Primus ad Episcopium hos sub imagine Sanctorum, habebat uersiculos.

Saluete, inclyti martyres

Nostri, nunc ciues cælicis;

Vestris orationibus

Nos ferte in cælestia.

Alter ad primarium templum S. Laurentij, in foro Vlmi,

Bellica victori panduntur stemmata Martis.

Quid tibi victrici? palma triumphus erit.

Tertius ad S. Valerij ædem

Cum martyr Christi redeas cum prole, triūphos

Constitui ciues hos voluere tibi.

Quartus ad Ecclesiam S. Dominici

Perpetuo Tibur respice, Diua, tuum.

Quintus ad forum triuij.

O sancti heroes; patrias agnoscite sedes.

Relliquijs veniat gratia vestra comes.

Supra ianuam noui templi Societ. Iesu.

Hanc ædem tibi, diua parens, natisque dicamus.

Tu modo in hac patriæ vota precesque iuua.

Ad hos fornices, & ad templi fores Italica decantata sunt carmina, atque in ipsis supplicationibus per viam latini hymni, qui sequuntur.

V R B S clara prisco sanguine,
 Ipsaque Roma antiquior,
 Parens virorum fortium,
 Ocellus orbis Itali;
Extolle pulchrum verticem,
 Profunde lymphas largiter,
 Lætosque pompa nobili
 Effunde cœtus ciuium;
Tuamque ciuem maximam,
 Sponsam Getuli martyris,
 Septem beatam filijs
 Nunc Sympherusam suscipe.
Hæc post pericla plurima,
 Longumque & atrum carcerem
 Ad Christianæ ducitur
 Professionis glotiam.
Moles repente saxea
 Sacro alligatur vertici,
 Christum ipsa tollens laudibus
 Amne in profundo mergitur.
Statim relicto corpore
 Ad astra fertur spiritus.
 Hic palmæ adeptus præmia
 Cæli potitur gaudijs.
Vrbs Roma tota est hætenus
 Gauisa sanctis ossibus,
 Orata sed nunc Tiburi
 Partem remisit patriæ.
Te, Sympherusa, & coniunge,
 Et prole felix liberum,

Nunc

Nunc obsecramus, vt tuæ
Semper memor sis patriæ.
Amen.

Pande triumphalem, Tibur prænobile, portam,
Clara triumphato ciuis ad hos te redit.

R E C T O R supreme cælitum,
Et dux sacrorum martyrum,
Huc ad preces Tiburtium
Aures benignus admoue.
Sit fas tuorum munerum
Partem referre paruulam,
Vt mente læta & supplici
Grates agamus debitas.
A te datore scilicet
Vrbis situm pulcherrimum,
Cælum salubre agnoscimus,
Solumque frugum fertile.
Magna hæc: sed illa maxima,
Ad quæ, relictis ceteris,
Iustis repleti gaudijs
Luce hac canenda pergimus.
Lux nanque fulsit annua,
Qua Sympherusa filijs
Septem decora, vt solibus,
Auxit choros cælestium.
Hoc nempe præstat omnibus,
Nostris fuisse è ciuibus,
Quibus, tuo pro nomine

Vitam dedisti vt funderent.
 Accedit his sollempnijs,
 Complura quòd post sæcula
 Delata matris segmina
 Romana ab vrbe visimus.
 Tu nunc tuorum martyrum
 Nostrum rogatu ciuium
 Fac esse nos, vt poscimus,
 Partem tuorum ciuium
 Auctor piorum munerum,
 I E S V, tibi sit gloria
 Cum Patre, sancto & Spiritu
 In sempiterna sæcula.

Amen.

*Alia præterea epigrammata parietibus templi
 affixa hic adscribenda existimauit.*

De SS. Martyribus Symphorosa &
 septem filijs Epigrammata.

I

Igne perit genitor, mater pia mergitur vndis,
 Et iaculo soboles, cuspide, fune cadit.
 Conspirant elementa neci, nanq. inclyta virtus
 Cunctorum vires perdomuisse potest.

II.

Insolitam aspiciens ferri per Tiburis urbem
 Pompam Anio, tales fudit ab ore sonos.
 Agnosco causam: vobis hæc munera reddit

Et

Et decore, & nostris Tibris adauctus aquis.

III.

Obruta fluminibus cur saxo colla premuntur,

Corporis & molem mole grauare iuuat?

Artibus hoc faciat ni gens instructa dolosis:

Ipsa quoque in cælum libera mēbra volent.

Terra bonis sed ne tantis viduata maneret,

Tibur habet corpus, spiritus astra tenet.

IV.

Aegra animo natos oculis & voce petebat

Ingenti sobolis vlnere fixa parens,

Et subito, ò duro, dixit, mihi parta dolore,

Nunc maiore etiam deripienda mihi.

Siccine mors pretio veniet, quo credita vita est?

Nec plaris vitæ munere funus erit?

Hæc illa: excepit superis sic nuncius oris:

Quæ dabitur natis vita, perennis erit.

V.

Inclyta quid septem muro quòd clausuris arces

Roma, triumphales tollis ad astra comas?

Cernis vt ætherios totidem Tiburtia montes

Mœnia circundant liberiore sinu?

Qui reliquos tantū superant in vertice, quantū

Auricomus Titan astra minora premit.

Desine nunc cellos iactare ad sidera colles

Desine Roma tuos, Tibure victa suis.

VI.

Aeterni cineres, & condita membra sepulchro,

Quorum animas virtus sidera ad alta tulit:

Cernitis vt gaudet meritos nūc Tibur honores

M

4

Reddere,

Reddere. dum gremio condita templa fouet,
 Mœnia tam sacro arrident celebrata triumpho,
 Et patrio exultant reddita membra solo,
 Lætatur magno tellus percussa fragore,
 Et recinit lætos vocis imago sonos.
 Sed quid cum superis mortalia munera donis?
 Hæc homines præbent, præbuit illa Deus.

VII.

Tibure septenis surgebat fetibus arbos,
 Digna arbos Latij nobilitate soli:
 Impia gens rapidas Anienis merfit in vndas;
 Sed meliore sui parte locata polo est.
 At fetus stricto ferijt gens improba ferro,
 Queis dedit ad cælum sanguinis vnda viam.
 Gratia cur laticis, cur tanta est sanguinis? olim
 Commisto Christus sanguine fudit aquas.

VIII.

Vt patria miserè pulsa est pia mater ab vrbe,
 Est quam natorum casta sequuta cohors,
 Vrbs duro ingemuit grauitè concussa dolore,
 Murmure & hos dulci visa dedisse sonos,
 Haud ego te patiar, superis gratissima proles,
 A patrio longo tempore abesse solo.
 Aurea nanque ætas meliori pignora fetu
 Cum dabit, o quantis es decoranda bonis?
 Fausa dies iterum, qua vos lætissima visam.
 Insolita dabitis qua mihi luce frui.

IX.

Funere mansuram peperit sibi femina vitam,
 Femina sub fluuij gurgite merfa neci.

Non

Non fatis hoc, septē comitata est mortua natis.

Pleiadum qualis sole cadente chorus.

Ciuiibus æthereos auxisti femina ciues,

Edideras partu quos generosa tuo.

Præmia si tantos respectant vlla labores,

Septima sunt palmæ præmia danda tibi.

X.

Vrgetur pœnis natorum turba piorum

Innumeris: mater præcipiatur aquis.

Suspensi telis alij per inane petuntur:

His caput, his lacerum vulnere pectus hiat.

Morte cadūt varia, mors est tamē omnibus vnā;

Quòd parit hanc vnus religionis amor.

XI.

Mortalem soboli vitam moritura dedisti,

Immortale decus prolis honosque parens.

Mortua iam cælo fruëris melioribus annis,

Da tecum vita nunc meliore frui.

Te per & humana, supera vescemur & aura:

Parta erit hæc precibus, fletibus illa tuis.

Quis veram te dein nostri neget esse parentem,

Cum dederis vitam viua, cadensque Deum?

XII.

Sensit vt illustri ferri sacra pignora pompa

Per iuga, aquis Anio facta superba suis;

Lætus arundineum vitreis caput extulit antris,

Et simul hos rauco fudit ab ore sonos.

En nostris ditatus aquis quàm digna rependit

Pro tantis Tiberis munera muneribus?

Currite vos liquide strepitâti murmure lymphæ

Vnum hoc pro cunctis sat mihi munus erit.

Filij ad matrem. XIII.

I felix, i sacra parens in prælia sæua:
 Nec tua natorum pectora turbet amor.
 Te quoq. mox sequimur, simul hinc, simul ibi-
 mus vnâ,
 Membra feris dantes dilaceranda modis.
 Qui te cunque manent isto in discrimine casus,
 Et nos, cara, manent, quos habet vnus amor.
 Eia age, quid cessas? septem redimita coronis
 Conscendas pedibus sidera celsa tuis.

Mater ad filios. XIV.

Quid trepidant animi, matris certissima proles?
 Dulce est pro sacra religione mori.
 Mors breuis æternos pariet sine fine triumphos:
 Ecce patet cælum; fer generosa gradum.
 Prima necê subeo, princeps per vulnera in astra
 Tollor; adhuc metues me super astra sequi?
 Ecquid erit, quâdo comitata in vulnera matrê,
 Conspicuo soboles scandet honore polum?

Filij ad matrem. XV.

I dilecta Deo genitrix, imitata maritum,
 I celer, & fuso sanguine in astra vola.
 Matris ad exemplum proles in funera curret,
 Vulnere & excepto matre cadente cadet.
 Verè aquila es; natos docuisti prima volatus:
 Te sequimur passi vulnera, tela, necem.

*Illo biduo templum frequentissimum fuit, & pie-
 tas ciuium magna propter noui ædificij pulchritudi-
 nem, & sanctarum religionem cultumque reliquia-
 rum*

rum, et causam Iubilei suscipiendi, quod eam ob rem Xystus v. Pont. Max. libens concesserat. Neque vero postea alacritas populi studiumque deferbuit, neque pius animorum calor refrixit, sed potius in dies inualuit, hodieque accrescit, sanctis nimirum martyribus suorum ciuium, & piorum ad suum patrocini-um gratiamque cōfugientium mentes ac vota respicientibus, ita prorsus, vt nunc demum Tiburtina ciuitas sanctos alumnos ac patronos videatur agnoscere: dum illorum opem ac patrocini-um experitur; & memoriam suorum martyrum tot seculis apud se pane intermortuam renouat, & quanta potest maxima reuerentia colit. Ad sunt, ad sunt suis cultoribus & clientibus beatissima illa animæ, quæ corporis vinculis gloriosè feliciterque soluta ad cælum euolarunt, ubi sempiterno æuo fruuntur. Testis est præter ceteros uitæ integritate, prudentia, & morum grauitate insignis sacrorum antistes, qui pro fratris sui filio paruulo ægroto, atque in uitæ discrimē adducto hos sanctos martyres cum nuper eo in templo supplex oraret, uoti compos illico factus, incolumitatem puero impetrauit. Idem templum paucis post diebus, hoc est, XIII. Kalen. Octobr. eiusdem anni M D L XXXVII. auctum est ab integerrimo doctissimoque uiro Io. Andrea Crucio, ciue & episc. Tiburtino alijs sacrosanctis reliquijs, partim in æde S. Angeli, quæ est in montis eius cacumine, qui altissimus ad meridiem vergit, distatque ab Tibure III. prope mill. partim in Ecclesia S. Sabbae, episcopio proxima, XVI. Kal. eiusdem mensis reper-

tis,

tis, quas indicat hæc altaris inscriptio.

Anno Domini MCXXXVIII. Indictione XI.
Mense Decembri, die XXIII. ad honorem Domini N. Iesu Christi, & B. Mariæ semper Virginis, & B. Andreæ, & Sabbæ, & ad honorem Sanctorum, quorum reliquiæ hic sunt, de ligno crucis, de vestimentis Domini, de veste M. D. & I. B. Stef. M. D. S. Sabbæ, Cæsarij, Hippolyti, Nicolai. D. L. S. D. Zotici, Felicis. *Altera item inscriptio in marmore templi S. Angeli alias ostendit reliquias,*

Anno Domini MCXX. Indictione XIII. mense Julio, die III. translatae sunt Sactorum reliquiæ in monasterium S. Angeli de monte Vallinarcensi.

S. Primitiui, Zotici, Amantij, & Quirinæ sub temporibus Domini Io. Andreæ Abbatis.

Anno deniq. MDLXXXVIII. XVI. kal. Aug. in eadē S. Symphorosa effigie, cuius supra fecimus mentionem, posita sunt alia reliquiarum fragmenta, illa, quæ ante descripsimus, vna cum vitreo vasculo, quo sacri eorundem sanctorum martyrum pulueres & fragmina cõtinebantur, ex eadem arca S. Angeli in foro piscario sumpta.

Faxit Deus, vt sua cum gloria, suorumque honore Sanctorum in terris & vera pietatis cultus, & optata salus animarum in perpetuum propagetur. Ipsi Deo, Deique Matri, & beatis martyribus, Sanctisque omnibus sit honor, & gloria in omnem æternitatem.

F I N I S .